

โครงสร้างอำนาจและระบบอุปถัมภ์ในชนบทไทย : ศึกษากรณี ป่านตา

อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นายณัฐฉัตร จินากุล

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญญามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

บัณฑิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2538

ISBN 974-631-545-5

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๕๑๖๕๙๓๙๐

POWER STRUCTURE AND PATRONAGE SYSTEM : A CASE STUDY
IN TA VILLAGE BANGBAN DISTRICT PHRA NAKHON SI AYUTHAYA PROVINCE

NATTHAWUTH JINAGOOL

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Graduate School

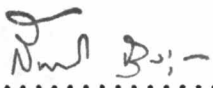
1995

ISBN 974-631-545-5

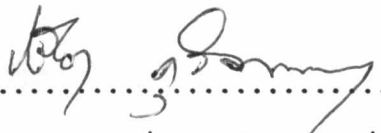
หัวข้อวิทยานิพนธ์ โครงสร้างอำนาจและระบบอุปถัมภ์ในชนบทไทย : ศึกษากรณี บ้านตา
อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
โดย นายณัฐวุฒิ จินากุล
ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาตี

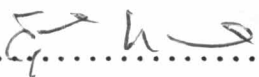
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. สันติ กงสุวรรณ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา คุณินทร์พันธ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาตี)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สิริชัย หวันแก้ว)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ณัฐภูมิ จินากุล : โครงสร้างอำนาจและระบบอุปถัมภ์ในชนบทไทย : ศึกษากรณี บ้านตา
อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (POWER STRUCTURE AND PATRONAGE
SYSTEM IN RURAL THAILAND : A CASE STUDY OF TA VILLAGE BANGBAN
DISTREC PHRA NAKHON SI AYUTHAYA PROVINCE) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ประสิทธิ์
สวาสดิ์ญาติ, 169 หน้า. ISBN 974-631-545-5

การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดและใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยา ในการเก็บข้อมูลโดยการ
สังเกตอย่างมีส่วนร่วม ได้เข้าไปศึกษาอยู่ในชุมชนเข้าร่วมในเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชุมชน การใช้ชีวิตร่วมกับ
กับชาวบ้าน การสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในชุมชนเป็นเวลานานและเป็นผู้ที่รู้ข้อมูลหมู่บ้านเป็นอย่างดี ตลอดจนการ
สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างกับชาวบ้านตา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการศึกษากลุ่ม
หัวหน้าครัวเรือนทุกคน จำนวน 44 คน ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และชาวบ้านครัวเรือน
ละ 2 คน

จากการศึกษาพบว่า ผู้มีอำนาจได้อาศัยความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์เป็นเครื่องมือในการสร้างบารมี
และบริหาร ตลอดจนการหาผลประโยชน์ให้กับกลุ่มของตน ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีส่วนสัมพันธ์กับความสัมพันธ์
ในเครือข่ายกับผู้นำทางการและเครือข่ายภายนอกชุมชน และกลุ่มผู้อุปถัมภ์ใช้อำนาจทางการเป็นฐานของ
การรักษาความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมือง
นอกจากนั้น จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าโครงสร้างระบบอุปถัมภ์ในหมู่บ้านตาขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่าง
บุคคลหรือระหว่างกลุ่ม

ภาควิชา ..... สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
สาขาวิชา ..... มานุษยวิทยา
ปีการศึกษา 2538

ลายมือชื่อนิสิต .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

C530525 : MAJOR SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY

KEY WORD : POWER STRUCTURE/ PATRONAGE SYSTEM/ RURAL

NATTHAWUTH JINAGOOL : POWER STRUCTURE AND PATRONAGE SYSTEM IN RURAL THAILAND : A CASE STUDY OF TA VILLAGE. BANGBAN DISTRICT, PHRA NAKHON SI AYUTHAYA PROVINCE. THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. PRASIT SWASYART, 169 pp. ISBN 974-631-545-5

This study attempted to find out the relationships of structure and patronage system in a Thai rural Village, named Ban Ta in Phra Nakhon Si Ayuthaya Province. This research employed anthropological method in collecting data. Participant observation and informal interview were used to gain information from 44 household heads, 10 formal and informal leaders of the village and 88 household members whose age were over 15 years.

The study found that those who were in power tended to use patronage relationships as a means to gain their authority and entourage. They also absorbed resources and interests for their own groups through patronage relationships. This relationship was closely related to the network of formal leaderships and the external network. Besides, the patronage groups employed their formal authority as their foundation to sustain the patronage relationships and to acquire their economic benefits. This is their way to enter into the political power.

The study also found that the relationships between individuals or groups had influence on the patronage structure of Ta Village.

ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.....

สาขาวิชา มานุษยวิทยา.....

ปีการศึกษา 2538.....

ลายมือชื่อนิสิต.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จสู่สว่างไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของ
รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ สวาสดิธยาติ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำและ
ข้อคิดเห็นตลอดจนแนวความคิดต่างๆ ของการศึกษาวิจัยด้วยดีตลอดมา รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา
คูวินทร์พันธ์ ผู้ให้แนวคิด ให้คำปรึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับแนวคิดทางวิชาการและยังเป็นผู้ที่ทำให้กำลังใจ
ข้าพเจ้ามาตลอด รองศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว ผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับชนบทและ
สนับสนุนสื่อทางการศึกษาหาความรู้ต่างๆ รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์ ที่คอยห่วงใย
ถามไถ่ ให้คำปรึกษาและให้กำลังใจเสมอมา และส่วนหนึ่งที่สำคัญไม่น้อยก็คือชาวบ้านคาทุกคน
ที่ให้การพักผ่อน และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูล เสมือนหนึ่งเป็นญาติมิตร ที่ได้รับความ
อบอุ่น ตลอดระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลา 1 ปี

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อตา และคุณแม่หลงมา ที่เป็นกำลังใจและให้ความรัก
ความอบอุ่นตลอดช่วงที่ทำการศึกษาวิจัย ทำให้ข้าพเจ้าได้มีเวลาและมีสมาธิในการวิจัยมากขึ้น
และพี่น้องของข้าพเจ้าทุกคนที่คอยให้กำลังใจ โดยเฉพาะ นิสากร ที่คอยช่วยเหลือในการจัดทำ
วิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์ นอกจากนี้วิทยานิพนธ์ครั้งนี้บางส่วนได้รับมาจากทุนผู้ช่วยวิจัยของ
บัณฑิตวิทยาลัย ในโครงการศึกษาโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงและความสืบเนื่องของสังคมในชนบท
ไทย โดยมี รองศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย โดยมี รองศาสตรา
จารย์ ดร.ปรีชา คูวินทร์พันธ์ และ รองศาสตราจารย์ประสิทธิ์ สวาสดิธยาติ เป็นผู้ร่วมวิจัย จึงขอ
ขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัย และอาจารย์ทั้งสองท่านมา ณ ที่นี้ด้วย

ณัฐฉาน จินากุล

เมษายน 2538

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....ค

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....ง

ปกิฉักรรรมประกาศ.....จ

สารบัญแผนภาพ.....ฉ

สารบัญตาราง.....ด

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....1

กรอบแนวคิดทฤษฎี.....5

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....16

วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....25

สมมุติฐานของการวิจัย.....25

ขอบเขตของการศึกษา.....25

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....26

ระเบียบวิธีวิจัย.....26

นิยามศัพท์เฉพาะ.....27

2	ประวัติความเป็นมาและสภาพชุมชนในปัจจุบัน	
	ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์.....	29
	สภาพหมู่บ้าน.....	31
	ลักษณะทางวัฒนธรรม.....	36
	องค์การในชุมชน.....	65
3	ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและโครงสร้างอำนาจของชุมชน	
	ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชนชั้นนำที่เป็นทางการ.....	80
	ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชนชั้นนำที่ไม เป็นทางการ.....	93
	โครงสร้างอำนาจของบ้านคา.....	96
4	ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และระบบอุปถัมภ์ของชุมชน	
	ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของชนชั้นนำที่เป็นทางการ.....	108
	ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของชนชั้นนำที่ไม เป็นทางการ.....	113
	ระบบอุปถัมภ์บ้านคา.....	116
5	ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้อุปถัมภ์	
	ลักษณะของผู้มีอำนาจและผู้อุปถัมภ์.....	133
	การได้มาซึ่งอำนาจและการ เป็นผู้อุปถัมภ์.....	137
	ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้อุปถัมภ์.....	140
	พลวัตของโครงสร้างอำนาจและระบบอุปถัมภ์.....	145
6	สรุปการวิจัยและข้อ เสนอแนะ.....	150
	โครงสร้างอำนาจของบ้านคา.....	152
	ระบบอุปถัมภ์ของบ้านคา.....	153
	โครงสร้างอำนาจกับระบบอุปถัมภ์ของบ้านคา.....	155

พลวัตของโครงสร้างอำนาจและระบบอุปถัมภ์ของบ้านคา.....157

ข้อเสนอแนะในการวิจัย.....158

รายการอ้างอิง.....161

ประวัติผู้เขียน.....169

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1. แสดงความสัมพันธ์ของโครงสร้างระบบอุปถัมภ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น 2325 - 2416.....	11
2. แสดงความสัมพันธ์ของโครงสร้างระบบอุปถัมภ์ในสังคมอินเดีย.....	12
3. พีระมิดแสดงโครงสร้างประชากรแยกตามกลุ่มอายุและเพศของบ้านคา ปี พ.ศ. 2537.....	37
4. แสดงโครงสร้างทางครอบครัวของนายรา.....	39
5. แสดงขบวนการผลิตอูฐมอญแดง และการใช้แรงงานในขบวนการผลิตในหมู่บ้านคา... 49	49
6. แสดงโครงสร้างองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการของชุมชนบ้านคา.....	66
7. แสดงโครงสร้างองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการของชุมชนบ้านคาแยกเป็นรายบุคคล... 66	66
8. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับการ เป็นหัวหน้ากลุ่มจากการตั้งจากส่วน ราชการ.....	70
9. แสดงการโยก เบียด เพื่อตกปลาในลำคลอง.....	76
10. โคอะแกรมแสดง เครือญาติของนายราที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน เดียวกัน.....	81
11. โคอะแกรมแสดง เครือญาติของนายราในหมู่บ้านคา.....	82
12. แสดง เครือข่ายความสัมพันธ์ของนายรากับกลุ่มคนทั้งในและนอกชุมชน.....	111
13. แสดงโครงสร้างระบบอุปถัมภ์กับสถานะทางสังคม.....	123
14. แสดงโครงสร้างระบบอุปถัมภ์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	124
15. แสดงโครงสร้างระบบอุปถัมภ์ที่มีผู้อุปถัมภ์และผู้อุปถัมภ์ที่มีอายุหลายคน.....	125
16. แสดงโครงสร้างระบบอุปถัมภ์บ้านคา กับโครงสร้างที่ เชื่อมโยงกับภายนอกชุมชน... 131	131
17. แสดง เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้อุปถัมภ์.....	144

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. แสดงแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ ผู้รับอุปถัมภ์ เปรียบเทียบกับ ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ.....	14
2. แสดงขั้นตอน อุปกรณ์ แรงงาน วิธีการผลิตอิฐ.....	52
3. แสดงความสัมพันธ์ในตำแหน่งของผู้มีอำนาจและผู้อุปถัมภ์.....	141